

دریچه‌ای به حق آفرینش فکری

اشاره:

بحث حقوق آفرینشهای فکری و لزوم یا عدم لزوم رعایت آن، زمانی است که ذهن بسیاری را - به ویژه آنها که در این حیطه فعالیت می‌کنند - معطوف به خود کرده است. اینکه آیا آفرینش فکری، حق و حقوقی دارد و اگر حقی برای آن در نظر گرفته می‌شود، چه قسم حقی است، مبانی آن کدامند و چه راهکارهایی در زمینه اجرایی می‌توان برای آن قائل شد، در گفت و گوی سه تن از پژوهندگان و اندیشمندان معاصر مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

گفتنی است «کیهان فرهنگی» قصد دارد در آینده نیز بحثها و موضوعاتی را در شاخه‌های گوناگون این مبحث، به خوانندگان عرضه کند. از همین رو در نخستین گام، نظرات آقایان حجت‌الاسلام مصطفی محقق داماد، محمد حسن عرب اسدی و محمد حسین صادقی مقدم را همچون دریچه‌ای گشوده شده، به عنوان آغاز گر موضوع، در دیدرس خوانندگان گرامی قرار می‌دهد:

محمد حسن عرب اسدی: با توجه به اهمیت تبیین حقوق صاحبان آثار فکری اعم از مؤلفان و مصنفان و دست اندرکاران تجارت کالا و ارائه خدمات که صاحب علامت و نشان و اسم ویژه هستند، بر آن شدیم که با انجام گفت و گویی به همراه تنی چند از صاحب نظران و طرح مباحث فنی و عمومی از زاویه‌های مختلف ماهیت این حقوق و کاربرد آن را شناسایی کنیم و راهکارهایی را پیش روی خود قرار دهیم تا از این طریق سهمی در فرآیند تحولات حقوقی امروز داشته باشیم. از این رو از آقایان جناب حجت‌الاسلام دکتر محقق داماد و دکتر صادقی مقدم دعوت کردیم ضمن شرکت در این بحث، ما را یاری دهند. البته از دو تن دیگر از استادان و پژوهشگران حوزه فرهنگی هم دعوت کرده بودیم اما عذر خواستند. با سپاس از شرکت کنندگان در این بحث، ابتدا از دست اندرکاران مجله گرانقدر «کیهان فرهنگی» که با استقبال از موضوع، میزبانی این نشست را بر عهده گرفتند تشکر می‌کنم. و از جناب آقای محقق داماد تقاضا می‌کنم بحث را با صحبت درباره چگونگی حقوق آثار فکری و جنبه‌های فقهی آن آغاز کنند.

حجت‌الاسلام مصطفی محقق داماد: اصطلاح حقوق آفرینشهای فکری واژه‌ای ترجمه شده و برگرفته

از حقوق معاصر غربی است که پیشینه‌ای در حقوق سنتی ندارد.

عرب اسدی: اگر منظورتان ترجمه Rights intellectual property است باید بگویم این اصطلاح را وافی به مقصود می‌دانم و به طور انتخابی آن را در نوشته‌ها و گفته‌هایم به کار می‌برم.

محقق داماد: منظورم آن است که این اصطلاح در پی تحولاتی که در حقوق غرب به وجود آمد، پدید آمده است. همچنان که کلمه خسارت معنوی در مبحث مسؤلیت مدنی هم کاملاً جدید و رهاوردی از غرب است. امروزه حقوق معاصر را به دو قسمت حقوق مادی و معنوی بخش می‌کنند. حق در قسم اول، جنبه فیزیکی دارد (مثل حق تسلط بر مال، حق اولویت، حق تجبیر و ... که یک حق مادی است)؛ اما در قسم دوم حقی است که ملموس و محسوس نیست و کاملاً غیر عینی است؛ هر فردی صاحب حقی است که به آن حق معنوی نام داده‌اند. باید اشاره کنم که غربیها برای آسیبهای معنوی هم حق جبران مالی قائلند.

عرب اسدی: با این تعبیر حقوق آفرینشهای فکری چه ابعادی دارد؟

محقق داماد: نویسنده‌ای که مطلبی می‌نویسد، شاعری که شعر می‌سراید، خواننده‌ای که سرودی می‌خواند، مخترعی که اختراعی کرده است، همگی دارای حق معنوی هستند و کسی نمی‌تواند از اختراع و یا شعر آنها سوء استفاده کند؛ نه اینکه دیگران از آن نوشته‌ها و اختراعات و اشعار استفاده نکنند بل به این معنا که حق هیچ دخل و تصرفی در آنها ندارند. وقتی که کسی، کتابی تألیف کرد هر چه عیان است مثل کاغذ آن، حق مادی است که بدون اجازه او کسی نمی‌تواند آن کاغذها را بفروشد. اما اگر شخصی از روی آن عکس برداشت، فتوکپی گرفت یا بی‌اجازه مؤلف، دوباره آن را در جایی چاپ و پخش کرد در حقوق امروزی از آن به حق معنوی نام می‌برند و معتقدند که حتی اگر تکثیر کننده هزینه کاغذ و فیلم و زینک و نشر و توزیع را هم خودش پرداخت کرده باشد، آن نویسنده یا شاعر یا مخترع از این نظر که مطلبی آفریده یا نوآوری‌ای را عرضه کرده و این آفرینش یا نوآوری و یا چیزی که پدید آمده از فکر و مخیله و ذهن او تراوش کرده حقی دارد و بین آفریننده و آفریده شده ارتباطی وجود دارد که هیچ کس نمی‌تواند بدون اجازه او از آن به نفع خود استفاده کند و وقتی که می‌خواهند چاپ کنند و یا تکثیر و پخش کنند گوییم حق آفریننده را